

УДК 658.15: 005.334

JEL Classification: G30

DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-9-08-04>

РОЛЬ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ПРИ ОЦІНЦІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

THE ROLE OF RISK MANAGEMENT IN ASSESSING THE FINANCIAL STABILITY OF THE ENTERPRISE

Качула С. В.

Доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0000-0003-2540-862X

Півкач С. В.

Магістр кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0009-0001-1762-1079

Svitlana Kachula

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Dnipro State Agrarian and Economic University,
Dnipro, Ukraine

Snizhana Pivkach

Master's student,
of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Dnipro State Agrarian and Economic University,
Dnipro, Ukraine

Досліджено фінансову стійкість підприємства та роль ризик-менеджменту при її оцінці. Дослідження ґрунтується на принципах системно-структурного аналізу, що базується на застосуванні методів порівняння та узагальнення, наукового аналізу та синтезу до вивчення характеристик діяльності підприємств. Встановлено, що управління фінансовою стійкістю підприємства є важливим завданням для забезпечення його успішної діяльності та виживання в змінних умовах ринку. Узагальнено, що оцінка фінансового стану підприємства - це складний процес, і не існує одного найбільш повного та інформативного методу, оскільки його вибір залежить від конкретних обставин, цілей аналізу та доступності даних підприємства. Встановлено, що ризик-менеджмент є важливою складовою процесу оцінки фінансової стійкості підприємства, оскільки допомагає захищати його від негативних впливів ризиків та забезпечує стабільність та стійкість фінансової діяльності.
Ключові слова: стійкість; підприємство; фінансова стійкість; показники фінансової стійкості; коефіцієнти фінансової стійкості; ризик-менеджмент; ризикозахищеність.

The financial stability of the enterprise and the role of risk management in its assessment are studied. The research is based on the principles of system-structural analysis, which is based on the application of methods of comparison and generalization, scientific analysis and synthesis to the study of the characteristics of enterprise activity. The financial indicators and coefficients used to assess the level of financial stability of the enterprise are characterized. It was established that the management of the financial stability of the enterprise is an important task for ensuring its successful operation and survival in changing market conditions. The methods of managing the financial stability of the enterprise, which can be used separately or in combination to ensure the financial stability of the enterprise in various market conditions and economic circumstances, are considered. In general, the assessment of the financial condition of the enterprise is a complex process, and there is no single most complete and informative method, since its choice depends on the specific circumstances, the goals of the analysis, and the availability of enterprise data. The key role of risk management in assessing the financial stability of the enterprise is outlined. Risk management is aimed at reducing and controlling risks that may threaten the financial stability of the enterprise. Active management of financial risks, such as currency risk, sudden changes in prices, interest rates, etc., allows to reduce possible negative conse-

quences on the sustainability and long-term development of the enterprise. Correctly configured risk management can help the company avoid crisis situations and ensure stable growth. Implementation of risk management strategies will help reduce the negative impact of financial risks on the company's activities. The application of effective measures to assess risk protection is an effective way to ensure the financial stability of the enterprise. It has been established that risk management is an important component of the process of assessing the financial stability of an enterprise, as it helps to protect it from the negative effects of risks and ensures the stability and sustainability of financial activities.
Key words: *stability; enterprise; financial stability; indicators of financial stability; coefficients of financial stability; risk management; risk protection.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Глобалізація, технологічна нестабільність, екологічні ризики, політичні та регуляторні зміни, демографічні зміни ці та інші фактори створюють невизначеність та змінюють бізнес-середовище, що призводить до збільшення ризиків для підприємств. У зв'язку з цим, ефективний ризик-менеджмент та готовність адаптуватися до змін стають критичними для забезпечення фінансової стійкості та успішності підприємств в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Серед зарубіжних вчених-економістів, які зробили значний внесок у розвиток теорії та практики фінансової стійкості підприємств можна виокремити А. Ганніга та С. Янсена [1], дослідження яких вплинули на розуміння фінансової стійкості підприємств і способів її досягнення; К. Макконнела та С. Брю [2], які визначили кількісний підхід до факторів фінансової стійкості, М. Міллера та Ф. Модільяні [3], які досліджуючи фінансову структуру підприємств розробили теорію модульності капіталу, яка впливає на фінансову стійкість; Р. Мертона [4], С. Росса, Р. Вестерфілда, Дж. Джаффа та Б. Джордана [5], авторів праць, які відіграють важливу роль у розумінні ризику та фінансової стійкості підприємств та ін. науковців. Серед вітчизняних науковців можна виокремити А. Сподіна та І. Тарасенко [6], Л. Докієнко [7], С. Клименко [8], Л. Черчик [9] та ін. Українські науковці активно працюють над дослідженням фінансової стійкості підприємств, впливу ризик-менеджменту на її оцінку та розробкою рекомендацій щодо діяльності підприємств з метою покращення їхньої фінансової діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Зростаюча кількість досліджень свідчить про всебічність та актуальність теми дослідження. Але сучасні умови ведення господарської діяльності характеризуються підвищеним рівнем ризикованості для роботи підприємств і потребують всебічного дослідження саме ролі ризик-менеджменту при оцінці фінансової стійкості підприємства.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою роботи є дослідження ри-

зик-менеджменту як важливої складової процесу оцінки та забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні роки особлива увага приділяється забезпеченню фінансової стійкості підприємств. Пандемія та вторгнення росії суттєво вплинули на економічну стабільність та фінансові показники діяльності підприємств. Стійкість підприємств є не лише ознакою їх життєздатності в конкурентному середовищі, а й стратегією їх розвитку. Взагалі термін «стійкість» використовується як макроекономічний опис підприємства. У цьому контексті «стійкість» вказує на здатність підприємства витримувати економічні труднощі та забезпечувати стабільність своєї фінансової та економічної діяльності в умовах зміни економічних факторів та зовнішнього середовища. Узагальнюючи підходи до визначення поняття фінансова стійкість, А. Сподіна та І. Тарасенко виокремлюють два підходи: макроекономічний та мікроекономічний [6]. На нашу думку, розглядаючи поняття «стійкість» в цілому доцільно здійснювати макроекономічний опис стійкості підприємства, який включає в себе широкий спектр аналітичних та кількісних показників, з метою надання повної картини фінансового та економічного стану підприємства та його здатності протистояти різноманітним фінансовим та економічним викликам. Опис включає наступні аспекти: фінансову стійкість (оцінка фінансового стану підприємства, його здатності виконувати свої зобов'язання та отримувати прибуток навіть у важких економічних умовах); економічну стійкість (аналіз здатності підприємства витримувати зміни в споживчому попиті, кон'юктурі ринку та інших факторах зовнішнього середовища); операційну стійкість (оцінка ефективності виробничих та бізнес-процесів підприємства та його здатності до адаптації до змін виробничих умов); стратегічну стійкість (визначення того, наскільки підприємство готове до змін; соціальну стійкість (аналіз відносин підприємства зі співробітниками, клієнтами та іншими зацікавленими сторонами, а також його здатності впливати на соціальну сферу).

Узагальнюючи дослідження науковців [1, 7, 10], які здійснили характеристику як фінансової стійкості в цілому, так і на рівні держави та підприємства, ми можемо визначити, що фінансова

стійкість підприємства - це здатність підприємства витримувати економічні та фінансові труднощі і при цьому продовжувати функціонувати та забезпечувати здатність до розвитку та зростання у майбутньому. Фінансова стійкість вказує на фінансову витривалість підприємства перед ризиками і несприятливими економічними умовами.

До основних компонентів фінансової стійкості підприємства включають:

1) ліквідність - здатність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання вчасно без великих зусиль або зовнішньої фінансової підтримки;

2) платоспроможність - здатність підприємства мати достатню кількість грошових коштів для виконання всіх своїх зобов'язань;

3) структура капіталу - співвідношення між власним та запозиченим капіталом може вказувати на ступінь ризику. Велика кількість запозиченого капіталу може зробити підприємство вразливим перед змінами;

4) рентабельність - здатність підприємства генерувати прибуток.

5) ефективне управління оборотними активами та пасивами;

6) диверсифікація ризиків - розподіл ризиків між різними видами активів може зменшити загрозу для фінансової стійкості.

Фінансова стійкість є важливою для довгострокового успіху підприємства. Підприємства, які мають сильну фінансову стійкість, можуть легше впоратися з економічними труднощами, інвестувати в розвиток та забезпечувати високу довіру серед інвесторів і кредиторів.

Для оцінки рівня фінансової стійкості підприємства використовуються фінансові показники і коефіцієнти. До найбільш важливих показників, які допомагають оцінити фінансову стійкість підприємства належать:

- коефіцієнт ліквідності (Liquidity Ratios). Дані показники (наприклад, поточної і швидкої ліквідності) вказують на здатність підприємства виплатити свої поточні зобов'язання за короткостроковий період. Вищі значення цих коефіцієнтів вказують на більшу ліквідність;

- коефіцієнт платоспроможності (Solvency Ratio), він вказує на здатність підприємства виплатити всі свої зобов'язання (включаючи довгострокові);

- коефіцієнти фінансової стійкості (Financial Stability Ratios) - оцінюють співвідношення між власним та запозиченим капіталом, а також здатність підприємства забезпечити свої зобов'язання з прибутку;

- коефіцієнти заборгованості (Debt Ratios) - показники вказують на рівень боргового навантаження підприємства. До них включають ко-

ефіцієнт заборгованості до власного капіталу, заборгованості до активів і ін.;

- рентабельність (Profitability Ratios). Показники рентабельності, такі як чистий прибуток до обсягу продажу або рентабельність активів, дозволяють визначити, як ефективно підприємство генерує прибуток зі своїх ресурсів;

- коефіцієнти оборотності (Turnover Ratios) - вказують на ефективність використання активів підприємства;

- загальні коефіцієнти ефективності (Overall Efficiency Ratios), показники оцінюють загальну ефективність фінансового управління підприємства та його здатність генерувати прибуток;

- грошовий потік (Cash Flow). Грошовий потік допомагає визначити, скільки готівки генерує підприємство і як вона використовується для виплат зобов'язань і інвестицій.

Всі ці показники доцільно розглядати разом, оскільки вони надають комплексну картину фінансового стану підприємства.

Успішність досягнення запланованих показників підприємства залежить від ряду факторів і обставин. Один з ключових факторів, які впливають на успішність досягнення фінансових та оперативних цілей є уміння управляти ризиками, тобто здатність ідентифікувати, оцінювати і керувати ризиками для досягнення цілей. Неврахування можливих ризиків може спричинити невиконання планів і, як наслідок, призвести до банкрутства підприємства [7].

Клименко С., Черчик Л. в своїх працях [8; 9] розглядають ризик-менеджмент ключовим інструментом оцінки фінансової стійкості підприємства, оскільки він допомагає ідентифікувати, оцінювати, контролювати та зменшувати ризики, які можуть впливати на фінансову стійкість підприємства. Термін «ризик-менеджмент» відноситься до процесу і практики управління ризиками в організації з метою зменшення негативних наслідків ризиків і використання можливостей для досягнення стратегічних цілей. Основна його задача - визначити всі можливі фінансові, економічні, операційні та стратегічні ризики, які можуть впливати на фінансову стійкість підприємства, тобто ризики зміни процентних ставок, коливань валютних курсів, зміни в попиті на товари та послуги, конкурентні ризики і багато інших. Після ідентифікації ризиків здійснюється їх оцінка, яка включає визначення ймовірності появи ризиків та впливу цих ризиків на фінансові показники підприємства. Оцінка ризиків допомагає визначити, наскільки вони можуть бути значущими для фінансової стійкості. На основі оцінки ризиків підприємство розробляє стратегію з метою управління цими ризиками: заходи для зменшення ризиків, перенесення ризиків за допомогою страхування або фінансових інструментів, а також прийняття рішень щодо того, як підприєм-

ство буде взаємодіяти з ризиками. Ризик-менеджмент також включає в себе постійний моніторинг ризиків та виконання стратегій управління ризиками. Підприємство повинно бути готовим реагувати на зміни в ризиковому середовищі та внесення корекцій до стратегій. Деякі ризики можуть мати фінансову вартість, наприклад, витрати на страхування, можливі збитки від ризикованих угод або втрати при зміні ринкових умов. Оцінка цих витрат допомагає визначити, як вони можуть вплинути на фінансову стійкість. На випадок виникнення кризових ситуацій, таких як фінансові кризи або економічні спади, підприємство повинне мати план, який включатиме в себе заходи щодо збереження фінансової стійкості під час негативних подій [11].

«Фінансова стійкість підприємства» і «ризик-менеджмент» є тісно пов'язаними поняттями, і ризик-менеджмент відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стійкості підприємства. Ризик-менеджмент спрямований на зниження можливих фінансових втрат, які можуть виникнути внаслідок негативних подій чи обставин. Він включає в себе планування та резервування ресурсів для забезпечення фінансової стійкості в разі виникнення непередбачених обставин. Ризик-менеджмент дає змогу забезпечити баланс між потенційними ризиками і можливостями отримання прибутку. Завдяки ризик-менеджменту, підприємство має можливість приймати рішення, які спираються на аналіз ризиків та їхній вплив на фінансову результативність, що сприяє підвищенню довіри стейкхолдерів, таких як інвестори, банки, клієнти та ін., оскільки він показує, що підприємство серйозно ставиться до управління ризиками і працює на забезпечення своєї фінансової стійкості [11].

Ризик-менеджмент є необхідною частиною стратегії підприємства для досягнення та збереження фінансової стійкості та тривалості його діяльності. Загальна мета ризик-менеджменту при оцінці фінансової стійкості полягає в тому, щоб забезпечити підприємство найкращими засобами для впорядкування зовнішніх і внутрішніх ризиків та забезпечити стабільність та успіх навіть у негативних умовах, а також створити можливості для досягнення стратегічних цілей. Застосування дієвих заходів щодо оцінки ризикозахищеності є ефективним шляхом для забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, забезпечення фінансової стійкості є важливим завданням для будь-якого підприємства, оскільки це допомагає запобігти фінансовій кризі на підприємстві та зберегти його ділову репутацію. Зміцнення фінансової стійкості підприємства вимагає комплекс заходів та стратегій, які спрямовані на підвищення стійкості до різних фінансових ризиків і негативних впливів. Управління фінансовою стійкістю підприємства вимагає систематичного підходу і постійного аналізу. Важливо також враховувати зміни в економічному середовищі та адаптувати стратегії відповідно до нових умов. Керівнику підприємства або відповідальній особі необхідно вести постійний моніторинг та оцінку результатів, а також бути готовим до коригування стратегій та планів в разі необхідності. Зміцнення фінансової стійкості - це процес, який вимагає систематичної роботи і уваги до фінансових аспектів діяльності підприємства. Конкретні заходи повинні враховувати поточну ситуацію та мету підприємства і бути вписані в його стратегію розвитку. Оцінка ризикозахищеності сприяє покращенню фінансової стійкості та стійкого розвитку підприємства, оскільки допомагає зменшити негативний вплив ризиків та підвищити здатність до вирішення проблем. Отже, ризик-менеджмент є важливою складовою процесу оцінки та забезпечення фінансової стійкості підприємства, оскільки допомагає захищати його від негативних впливів ризиків та забезпечує стабільність та стійкість фінансової діяльності. Фінансова стійкість - це постійний процес, який потребує регулярно моніторингу та адаптації. Завдяки ретельному плануванню та розумному фінансовому управлінню можна побудувати міцну основу для зростання та стійкості. Враховуючи швидкі зміни в економічному середовищі та зростаючу нестабільність у світі, дослідження впливу ризик-менеджменту на фінансову стійкість залишаються важливим завданням для науковців та менеджерів. Подальше дослідження в даній області допоможе створити більш стійкі та життєздатні підприємства, що можуть ефективно протистояти ризикам та зберігати свою конкурентоспроможність в непередбачуваних умовах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Hannig, A., & Jansen, S. (2010). *Financial Inclusion and Financial Stability: Current Policy Issues*. ADBI Working Paper. Tokyo: Asian Development Bank Institute. Retrieved from <http://www.adbi.org/working-paper/2010/12/21/4272.financial.inclusion.stability.policy.issues/>
2. McConnell, C., & Brue, S. (1990). *Economics: Principles, Problems and Policies*. New York: McGraw-Hill. Retrieved from https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/economics_mcconnell.pdf
3. Modigliani, F., & Miller, M. H. (1958). The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment. *The American Economic Review*, 48/3, 261–297. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/1809766>
4. Merton, R.C., (1974). On the pricing of corporate debt: the risk structure of interest rates. *Journal of Finance*, 3, 449-470. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/2978814>

5. Ross, S., Westerfield, R., Jaffe, J. & Jordan, B. (2022). *Corporate Finance*, 13th Edition.
6. Spodina, A., & Tarasenko, I. (2022). Finansova stijkist pidpryyemstva: sutnist ta faktory vplyvu [Enterprise's financial sustainability: essence and influencing factors]. *Internauka - Interscience*, 12/131. Retrieved from https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20530/1/20221111_304.pdf. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2022-12> [in Ukrainian].
7. Dokiienko, L. (2020). Kontseptual'ni pidkhody do kompleksnoi diahnostyky finansovoi stijkosti pidpryyemstva [Conceptual approaches to complex diagnostics of the financial stability of the enterprise]. *Pidpryyemnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and innovation*, 14, 25-31. Retrieved from <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/362>. doi: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/14.5> [in Ukrainian].
8. Klymenko, S. (2013). Ryzyk-menedzhment v systemi upravlinnia rozvytkom pidpryyemstva [Risk management in the enterprise development management system]. *Stratehiia rozvytku Ukrainy – Development strategy of Ukraine*, 1, 99-103. Retrieved from <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/22711?show=full&locale-attribute=en> [in Ukrainian].
9. Cherchuk, L. (2017). Systema ryzyk-menedzhmentu pidpryyemstva: sutnist ta skladovi [Enterprise risk management system: essence and components]. *Ekonomichnyi forum – Economic Forum*, 1, 178-184. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2017_1_28 [in Ukrainian].
10. Lysiak, L., Kachula, S., Hrabchuk, O., Filipova, M., & Kushnir, A. (2020). Assessment of financial sustainability of the local budgets: case of Ukraine. *Public and Municipal Finance*, 9/1, 48-59. doi: 10.21511/pmf.09(1).2020.05.
11. Khalatur, S., Masiuk, Y., Kachula, S., Brovko, L., Karamushka, O., & Shramko, I. (2021). Entrepreneurship development management in the context of economic security. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 9(1), 558-573. doi:10.9770/jesi.2021.9.1(35).